

Lääkäriseura Duodecim
Paneelin 1. puheenjohtaja erityisasiantuntija Kirsi Pollari
kirsi.pollari@gov.fi
kaypahoito@duodecim.fi

AIFI 32/2023
24.5.2023

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Amnestyn Suomen osaston lausunto luonnoksesta: Ensitedon antaminen; Hyvä käytäntö -konsensusuusitus

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa. Amnesty ei kommentoi kyselylomaketta, vaan toimittaa erillisen lausunnon paneelin tietoon. Keskitymme lausunnossamme arvioimaan suosituksia erityisesti intersukupuolisten ihmisten ihmisoikeuksien toteutumisen ja vahvistumisen näkökulmasta.

Amnesty lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Amnestyn havainnot suosituksista

Suosituksessa käytetty **terminologia** sukupuoliirteisiin liittyvistä keuhovariaatioista mukailee ihmisoikeusperustaista kielenkäyttöä. Suosituksessa käytettyjen termien määrittelyissä on tärkeää huomioida, että lääketieteelliseen diskurssiin nojaava määrittely *Disorders of Sex Development (DSD)* voi potilaiden, aktivistien ja lääketieteen ammattilaisten mukaan ylläpitää intersukupuolisiin ihmisiin

kohdistuvaa stigmaa ja patologisointia. Useat intersukupuoliset ihmiset ja heidän perheenjäsenensä suhtautuvat DSD-käsitteellistämiseen negatiivisesti.

Suositukseseen 1.1. liittyvä perusteluteksti tarkastelee ensitietoa vammaisuuden näkökulmasta. Puhuntaa olisi syytä kehittää yhdenmukaiseksi muun suositustekstin kanssa niin, että kaikki **ensitietosuosituksessa käsiteltävät kysymykset (vammaisuus, sairaus, sukupuoliirteisiin liittyvä kehovariaatio) olisivat esillä yhdenvertaisesti** ja toisistaan erillisinä asioina ensitiedon antamiseen liittyvissä ohjeissa. Vastaavaa täsmällisyyttä puhunnassa on syytä työstää eteenpäin kokonaisvaltaisesti läpi selvityksen.

Suosituksiin 2.1.–2.9. liittyvässä yhteenvedossa on käsitelty **kulttuurisen moninaisuuden huomioimista** ensitietoa annettaessa. Amnesty pitää hyvänä tulkkaukseen liittyvien erityisnäkökohtien huomioimista. Suosituksessa todetaan tulkkiin omien näkemysten voivan sävyttää ammattilaisten asiaa erityisesti perheenjäsenten tai ystävien tekemän tulkkauksen yhteydessä. Yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta on tärkeää varmistaa laajemmin se, että tulkeilla on riittävä osaaminen kehojen ja sukupuolen moninaisuuteen (sekä muista ensitietosuosituksen piiriin) sisältyvistä kysymyksistä. Aiemmissa kansallisissa [selvityksissä](#) tähän liittyviä puutteita on tunnistettu sateenkaarevien turvapaikanhakijoiden kohdalla.

Suosituksen jatkotyöstössä olisi tärkeää kehystää kulttuurisen moninaisuuden huomioimista laajemmin antirasistisen ja kulttuurisensitiivisen työotteen kautta esimerkiksi THL:n [hyviä käytäntöjä](#) ja [koulutuksia](#) hyödyntäen. Tällaiset lähestymistavat eivät käsittele kulttuureja yhtenäisinä monoliitteina vaan pyrkivät asiakkaan näkemiseen yksilönä stereotyyppien sijaan sekä aktiiviseen toimintaan rasmin purkamiseksi.

Suositus 8.4. **psykkisen ja psykososiaalisen tuen järjestämisestä** ensitietotapahtuman jälkeen on ihmisoikeusnäkökulmasta tärkeä. Intersukupuoliset henkilöt ja heidän läheisensä ovat korostaneet selvityksissä vertaistuen ja muun psykososiaalisen tuen järjestämisen tärkeyttä. Tämän on todettu vaikuttavan positiivisesti intersukupuolisten ihmisten hyvinvointiin. Psykososiaalisen tuen mahdollistaminen voi myös lisätä henkilöiden valtaa tehdä omaa hoitoaan koskevia päätöksiä.

Suosituksen perusteluissa olisi tärkeää käsitellä psykososiaalisen tuen merkitystä intersukupuolisten ihmisten ja heidän oikeuksiensa näkökulmasta. Suosituksessa olisi hyvä nostaa esiin yhteystietoja valtakunnallisiin intersukupuolisten oikeuksia edistäviin ja tukea tarjoaviin toimijoihin kuten ISIO ry:hyn, Trasek ry:hyn sekä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskukseen. Suosituksen ihmisoikeusperustaisuuden takaamiseksi on varmistettava, että näiden toimijoiden näkemyksiä kuullaan ennen suosituksen lopullista hyväksymistä. Laajemmin intersukupuolisten oikeuksien turvaamiseksi on tärkeää vahvistaa psykososiaalista tukea tarjoaville järjestöille nykyistä vahvemmat resurssit.

Suosituksiin 9.1.–9.3. ja 12.–12.5. liittyen on korostettava, että intersukupuolisten henkilöiden oikeuksien turvaaminen edellyttää **laajamittaista kehojen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvän osaamisen vahvistamista** terveydenhuollon palvelujärjestelmässä sekä ammattilaisten koulutuksissa. Euroopan perusoikeusviraston [HLBTI-kyselyn](#) (2019) mukaan intersukupuolisten ihmisten kokema syrjintä sosiaali- ja terveyspalveluissa on yleistä. Kyselyn suomalaisista intersukupuolisista vastaajista

40 % oli kokenut tällaista syrjintää viimeisen vuoden aikana, ja useat heistä olivat pelänneet hoitoon menemistä negatiivisten reaktioiden pelossa. [Selvityksissä](#) on myös havaittu, että ammattilaisten kouluttamiseen näistä kysymyksistä ei tällä hetkellä ole riittävän vahvoja rakenteita.

Suosituksissa tulisi myös vahvistaa **kytköksiä ensitiedon antamisen sekä viranomaisten lakisääteisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun välillä**. Viranomaisilla on tasa-arvolain nojalla velvollisuus ehkäistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun käytännöt sosiaali- ja terveysalalla eivät tällä hetkellä ole systemaattisia, jolloin lain tavoitteet jäävät saavuttamatta. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun käytäntöjä tulisi kehittää kokonaisvaltaisesti.

Suosituksiin 13.1.–13.2. liittyen Amnesty pitää hyvänä, että ne korostavat lapsen oikeuksien turvaamista ja eettisten näkökohtien huomioimista. Ihmisoikeusperustaisuuden toteutumiseksi olisi kuitenkin tärkeää, että vanhemmille tarjottava **tieto perustuu moniammatilliseen näkökulmaan**. Lääketieteellisen tutkimuksen lisäksi vanhemmille annettavan tiedon olisi perustuttava asiantuntijuuteen, joka nojaa psykologiseen, sosiaalityölliseen, ihmisoikeudelliseen sekä vertaisnäkökulmasta tuotettuun tietoon.

Intersukupuolisiin kohdistuviin ihmisoikeusloukkauksiin on puututtava tehokkaasti

Ensitietosuositus on ihmisoikeuksien näkökulmasta oikeasuuntainen, mutta **suositukset eivät riitä puuttumaan intersukupuolisten lasten kokemuksiin ihmisoikeusloukkauksiin**. Amnesty'n kansainväliset tutkimusraportit [First, Do No Harm \(2017\)](#) ja [No Shame in Diversity \(2019\)](#) ovat osoittaneet valtioiden loukkaavan intersukupuolisten henkilöiden oikeutta yksityiselämään, korkeimpaan mahdolliseen terveydentilaan, keholliseen koskemattomuuteen, itsemääräämisoikeuteen ja tunnustamiseen lain edessä, kun ne eivät suojele heitä kiireettömiltä ja tarpeettomilta niin sanotusti ”normalisoivilta” lääketieteellisiltä leikkauksilta ja muilta toimenpiteiltä.

Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan (ETENE) [taustaraportti intersukupuolisten lasten hoitokäytänteistä](#) (2016) on tehnyt näkyväksi, että ”normalisoivat” lääketieteelliset toimenpiteet ovat arkipäivää myös Suomessa. Taustaraportin mukaan yliopistosairaaloiden välillä on eroja käytännöissä niiden kirurgisten toimenpiteiden osalta, joita ei katsota välttämättömiksi heti vastasyntyneenä.

Oikeusministeriön (OM) vuonna 2019 teettämän [selvityksen](#) mukaan huoli intersukupuolisten lasten oikeuksista on perusteltua. Osa selvitykseen vastanneista vanhemmista koki, että heitä oli yritetty painostaa suostumaan lapsilleen tehtäviin sukuelimiä muokkaaviin toimenpiteisiin. Sekä intersukupuoliset vastaajat että intersukupuolisten lasten vanhemmat kertoivat, että heitä oli kohdeltu eri tavoin epäasiallisesti ja asenteellisesti. Vastaajien mukaan heillä ei ollut mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon, eikä hoidoille ollut selkeää terveydellistä perustetta.

Viime vuosien aikana myös yhä useampi kansainvälinen ihmisoikeustoimija on kiinnittänyt huomiota intersukupuolisten henkilöiden kehollisen koskemattomuuden loukkaamiseen Suomessa:

- Keväällä 2021 [YK:n ihmisoikeuskomitea](#) ilmaisi huolensa siitä, että Suomessa tehdään yhä peruuttamattomia ja haitallisia lääketieteellisiä toimenpiteitä intersukupuolisille lapsille. Komitean mukaan toimenpiteet perustuvat usein stereotyyppisille käsityksille sukupuolirooleista, ja niitä tehdään ennen kuin lapsi kykenee antamaan täyden ja vapaan tietoon perustuvan suostumuksensa. Komitea suositteli Suomea tehokkaasti ehkäisemään peruuttamattomien lääketieteellisten toimenpiteiden ja erityisesti leikkausten tekemisen intersukupuolisille lapsille, jotka eivät ole vielä kykeneviä antamaan täyttä ja vapaata tietoon perustuvaa suostumustaan, elleivät toimenpiteet ole lääketieteellisesti ehdottoman välttämättömiä. Tällaisten toimenpiteiden kohteeksi joutuneille tulisi myös taata tehokas pääsy hyvityksiin.
- Lokakuussa 2022 [YK:n kaikkinaista naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea](#) kiinnitti Suomea koskevissa loppupäätelmissään huomiota intersukupuolisten lasten sukuelimiin kohdistuviin ”normalisoiviin” leikkauksiin. Komitea suositteli Suomea eksplisiittisesti kriminalisoimaan intersukupuolisten lasten sukuelimiin kohdistuvat lääketieteellisesti ei-välttämättömät leikkaukset.
- Marraskuussa 2022 Suomi sai intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi useita suosituksia [YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa](#).

Jotta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja -normien intersukupuolisille lapsille takaamat oikeudet voidaan turvata, **Suomen tulee kieltää erityislainsäädännöllä ilman lapsen tietoon perustuvaa suostumusta tehtävät kehovariaatioiden kanssa syntyneiden lasten sukupuolipiirteitä muokkaavat leikkaukset ja muut lääketieteelliset toimenpiteet** lukuun ottamatta sellaisia tilanteita, joissa lapsen terveys on välittömässä vaarassa.

Kunnioitavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja
niina.laajapuro@amnesty.fi

Lisätietoja lausunnosta antavat:

Matti Pihlajamaa
Asiantuntija
matti.pihlajamaa@amnesty.fi

Pia Puu Oksanen
Asiantuntija
pia.oksanen@amnesty.fi